Universiteit Leiden
The Netherlands

Het spook van Weimar: een democratie in crisis

Blommestijn, R.

Citation
Blommestijn, R. (2022, April 12). *Het spook van Weimar: een democratie in crisis*. Retrieved from https://hdl.handle.net/1887/3303445

Version:	Publisher's Version
License:	Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden
Downloaded from:	https://hdl.handle.net/1887/3303445

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Het spook van Weimar. Een democratie in crisis.

PROEFSCHRIFT

ter verkrijging van

de graad van doctor aan de Universiteit Leiden,

op gezag van rector magnificus prof.dr.ir. H. Bijl,

volgens besluit van het college voor promoties

te verdedigen op dinsdag 12 april 2022

klokke 15:00 uur

door

Raisa Blommestijn

geboren te Voorburg, Nederland

in 1994

Promotor:	Prof. mr. dr. A. Ellian
Co-promotor:	Mr. dr. A.J. Kwak

Promotiecommissie:	Prof. mr. dr. R.C. Hartendorp
	Prof. dr. A.J.J. Nijhuis (Universiteit van Amsterdam)
	Prof. mr. dr. E. Mak (Universiteit Utrecht)
	Mr. dr. H.M.T.D. Ten Napel
	Mr.dr. G. Molier

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1. Inleidende beschouwing: het tragische lot van Weimar *5*
1.1. Inleiding *5*
1.2. Centrale thematiek en opbouw *8*
1.3. Methodologie *11*
1.4. Hermeneutiek en het begrip van teksten *15*
1.5. Afbakening: verhouding tot weerbare democratie *19*
1.6. Afbakening: verhouding tot andere thema's *25*

Hoofdstuk 2. De Weimarrepubliek: geteisterd door een noodlottige erfenis? *29*
2.1. Inleiding *29*
2.2. In aanloop naar de Weimarrepubliek: het Tweede Keizerrijk en de Eerste Wereldoorlog *30*
2.2.1. Duitsland en de Eerste Wereldoorlog *34*
2.3. Het Tweede Keizerrijk komt ten val: de Duitse revolutie van 1918/1919 *37*
2.3.1. Dreiging in de Weimarrepubliek in haar begindagen *43*
2.4. Een zware belasting: de dolkstootlegende en de Vrede van Versailles *45*
2.5. Weimars eerste crisisjaren: 1919-1923 *54*
2.5.1. Politieke onrust gedurende 1919-1923 *54*
2.5.2. Economische problemen gedurende 1919-1923 *60*
2.6. Stilte voor de storm. Weimars 'gouden jaren': 1924-1929 *64*
2.7. Weimars tweede crisisjaren: 1929-1933 *67*
2.7.1. Economische crisis: de *Beurskrach* van 1929 *67*
2.7.2. Politieke crises gedurende 1929-1933 *70*
2.8. In aanloop naar het Derde Rijk *81*
2.9. Conclusie *85*

Hoofdstuk 3. Het wetsposivitisme en het begin van de methodenstrijd *89*
3.1. Inleiding *89*
3.2. Het Duitse wetspositivisme *92*
3.2.1. Het Anglo-Amerikaanse en Duitse rechtspositivisme *92*
3.2.2. Gerber en Laband: apolitieke ontwikkeling in een politieke context *98*
3.3. Een eerste kanttekening bij het wetspositivisme: Georg Jellinek en Max Weber *104*

3.4. Een breuk met het wetspositivisme: het radicale rechtspositivisme van Hans Kelsen *109*
3.5. Carl Schmitts antipositivistische kritiek: het probleem van het liberalisme, een eerste aanzet *113*
3.6. Conclusie *117*

Hoofdstuk 4. De Weimarconstitutie: het experiment van een nieuwe democratie ***121***
4.1. Inleiding *121*
4.2. De vader van de Constitutie: Hugo Preuβ *122*
4.3. De constitutionele conventie *124*
4.4. Federatie of eenheidsstaat? *126*
4.5. De democratische staatsvorm *129*
4.6. De regering *133*
4.7. De Rijkspresident *133*
4.7.1. De grondlegger van het instituut van de Rijkspresident: Max Weber *135*
4.7.2. *Checks and balances* binnen het democratisch systeem *143*
4.8. Grondrechten en de verzorgingsstaat *146*
4.9. Conclusie *147*

Hoofdstuk 5. Hans Kelsen: legaliteit als basis van de rechtsorde ***151***
5.1. Inleiding *151*
5.2. De positivistische democraat *153*
5.3. Kelsens *Reine Rechtslehre* *154*
5.4. Kelsens democratieopvatting: democratie als ideaal van vrijheid *161*
5.5. Kelsen over constitutionele toetsing *170*
5.6. Het vrijheidsideaal in Kelsens democratieopvatting *174*
5.7. Democratie en relativisme *177*
5.8. De formele en materiële democratie *179*
5.9. Conclusie *182*

Hoofdstuk 6. Carl Schmitt: de onvermijdelijke vijand ***185***
6.1. Inleiding *185*
6.2. Democratische dictatuur of dictatoriale democratie? *187*
6.3. Het belang van de uitzondering: een politieke theologie *190*
6.4. De crisis van de parlementaire democratie *194*

6.5. De tweede fase van het werk van Schmitt: pijlen richting de liberale democratie *197*
6.6. Het vriend/vijand-onderscheid *200*
6.7. Legaliteit en legitimiteit: de waarheid zal zich wrekefn *206*
6.8. De hoeder van de constitutie *210*
6.9. Conclusie *213*

Hoofdstuk 7. Rudolf Smend: de integrerende waarde van de democratie *217*
7.1. Inleiding *217*
7.2. Democratische integratie *219*
7.3. Smends democratieopvatting *225*
7.4. Smend over democratie en grondrechten *231*
7.5. Integratie als belangrijk aspect van politieke theorie *233*
7.6. Het wezen van de constitutie *239*
7.7. Dworkin en Smend: waarden in interpretatie *244*
7.8. Conclusie *246*

Hoofdstuk 8. Hermann Heller: de vorming van een waardengemeenschap *249*
8.1. Inleiding *249*
8.2 Socialisme en nationalisme *251*
8.3. De crisis van de staatstheorie in de Weimarrepubliek *254*
8.4. De staatstheorie en de Staat volgens Heller *257*
8.5. De Staat en het recht *260*
8.6. Democratie aan de basis van homogeniteit *265*
8.7. Het fascisme als schijnoplossing *268*
8.8. Conclusie *271*

Hoofdstuk 9. Slotbeschouwing: het veelkoppig Weimarspook *275*
9.1. Inleiding *275*
9.2. De feitelijke realiteit *275*
9.3. Het almachts- karakter van het rechtspositivisme *277*
9.4. De Weimargrondwet: de juridische werkelijkheid *278*
9.5. Hans Kelsen: vergaande nadruk op de legaliteit van de rechtsorde *280*
9.6. Carl Schmitt: transcendente beslissing en soevereine almacht *281*
9.7. Rudolf Smend en Hermann Heller: een immanente democratieopvatting *283*
9.8. Conclusie *285*

English summary: The ghost of Weimar. A democracy in crisis *289*

Selecte bibliografie *293*

Curriculum vitae *321*